

Kunst van Lezen

Inhoudelijk verslag

2013

Zesde jaar Kunst van Lezen,
tweede jaar van de tweede periode
(2012-2015)

kunst van lezen

OPENBARE BIBLIOTHEKEN
EN STICHTING LEZEN

kunstvanlezen.nl

Inhoud

Inleiding 3

Vooraf 4

Activiteiten

1 | Strategische leesbevorderingsnetwerken 6

1.1 | Inleiding 6

1.2 | Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken 6

2 | BoekStart 9

2.1 | Uitrol BoekStart voor baby's in 2013 9

2.2 | Uitrol BoekStart in de kinderopvang in 2013 10

2.3 | Promotie BoekStart 10

2.4 | Aandacht voor online communicatiemiddelen 11

2.5 | Langjarig wetenschappelijk onderzoek 12

2.6 | Jaarpeiling BoekStart 2013 12

3 | De Bibliotheek *op school* primair en voortgezet onderwijs 14

3.1 | Jaarpeiling en inventarisatie de Bibliotheek *op school* 14

3.2 | Achtergrond de Bibliotheek *op school* PO 15

3.3 | Gezamenlijke strategische aanpak 16

3.4 | De Monitor de Bibliotheek *op school* 16

3.5 | Wetenschappelijk onderzoek in Den Bosch en Gouda 17

3.6 | De Bibliotheek *op school* VO 18

3.7 | Canon als onderdeel de Bibliotheek *op school* 19

Colofon

© Kunst van Lezen 2014

Fotografie Janiek Dam, Jørgen Koopmanschap, Richard Tennekes

Vormgeving Lijn 1, Haarlem

Inleiding

De tweede periode van Kunst van Lezen is eind 2013 voor de helft voorbij. In deze zesde verantwoording sinds de start van Kunst van Lezen berichten we met name over 2013.

Op 6 maart 2012 accepteerde toenmalig staatssecretaris Zijlstra het Actieplan Kunst van Lezen 2012-2015. In 2013 gaat het om een bedrag van 2,85 miljoen euro. In zijn brief aan de Tweede Kamer geeft de staatssecretaris aan dat Stichting Lezen en SIOB de focus gelegd hebben op verankering van de diverse programmalijnen. Hij schrijft: ‘Ook hebben zij gekozen voor een ‘evidence based’ aanpak en besloten een sterker accent te leggen op het smeden van strategische coalities op landelijk niveau. Deze samenwerking moet leiden tot een grootschalige, integrale aanpak van leesbevordering en tot kennisdeling en samenwerking bij landelijke campagnes.’ Met het onderschrijven van deze keuzes bevestigt de staatssecretaris de kracht van Kunst van Lezen.

Het programma Kunst van Lezen bestaat uit drie onderdelen:

- Strategische leesbevorderingsnetwerken.
- *BoekStart voor baby's* en *BoekStart in de kinderopvang*.
- De Bibliotheek *op school* primair onderwijs en voortgezet onderwijs.

Het programmaonderdeel *Canon* valt vanaf 2012 onder de Bibliotheek *op school*.

Hieronder wordt een inhoudelijk verslag gepresenteerd van de uitgevoerde activiteiten in 2013. Het coördinerende werk is in handen van SIOB en Stichting Lezen gezamenlijk, in dit stuk krijgt deze samenwerking voor het gemak de naam Kunst van Lezen. Binnen deze samenwerking is Stichting Lezen de penvoerder. Dit inhoudelijk verslag is een bijlage bij het jaarverslag 2013 van Stichting Lezen.

De verantwoording betreft een puntsgewijs inhoudelijk verslag met steeds een toelichting. Sporadisch wordt teruggerepen op eerdere jaren en wordt verwezen naar 2014 om het verslag logisch te laten verlopen. Wat in 2013 is gerealiseerd wordt steeds kort aan het begin van een hoofdstuk gememoreerd.

Vooraf

Kunst van Lezen volgt al vanaf het begin in 2008 het principe van de doorgaande leeslijn, het centrale beleidsuitgangspunt van Stichting Lezen. De doorgaande leeslijn is ontwikkeld in 2005 in navolging van het bekende begrip de doorgaande leerlijn. Door de Bibliotheeksector is dit uitgangspunt inmiddels ook omarmd, in beleidsstukken is dit een argument om gemeenten, kinderopvang en onderwijs te overtuigen structureel leesbevorderingsbeleid over de hele linie te ondersteunen.

Op landelijk niveau brengt Stichting Lezen Kunst van Lezen onder de aandacht van strategische partners binnen onderwijs en kinderopvang, zoals PO-Raad, Onderwijsinspectie en VNG. Verder is eind 2012 de Leescoalitie ontstaan waarin Stichting Lezen, SIOB, Stichting Lezen & Schrijven en CPNB participeren. Begin 2014 heeft de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) zich ook aangesloten. Samen sta je sterker als je grote activiteiten wil inzetten om leesbevordering een zichtbaarder profiel te geven. 2013 stond in het teken van het *Jaar van het Voorlezen*, ook Kunst van Lezen heeft daar financieel aan bijgedragen.

Bij *BoekStart* en de Bibliotheek *op school* ligt de nadruk op een door de Bibliotheek geïnitieerde en ondersteunde aanpak waarbij het taalniveau van kinderen aantoonbaar wordt verhoogd door structurele dagelijkse aandacht voor voorlezen en vrij lezen. Kunst van Lezen baseert zich bij beide programmaonderdelen op vier pijlers die samen het woord LEES vormen:

Leesomgeving (ook aandacht voor een goede collectie die past bij de te bereiken populatie).

Evidentie (brochures, wetenschappelijk onderzoek, de Monitor de Bibliotheek *op school*).

Expertise (investeren in deskundigheidsbevordering van zowel Bibliotheekmedewerkers als personeel uit de kinderopvang en het onderwijs).

Samenwerking (strategische samenwerking is de kern om te voorkomen dat programma's als *BoekStart* en de Bibliotheek *op school* te vrijblijvend worden uitgevoerd).

Met deze boodschap legt Kunst van Lezen verbanden tussen maatschappelijke organisaties om te bereiken dat leesbevordering maatschappelijk en politiek wordt gezien als een belangrijk onderdeel van taalverwerving door kinderen waar ze tijdens hun school- en maatschappelijke carrière van profiteren.

Activiteiten

1 | Strategische leesbevorderingsnetwerken

Gerealiseerd 2013

- Uitvoering workshops binnen de *Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken* in de provincies Drenthe, Friesland, Noord-Brabant no, Noord-Brabant zo, Limburg, Flevoland, Zeeland, Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland.
- Afsluiting van de *Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken* in Utrecht, Zuid-Holland, Limburg en Friesland door middel van het organiseren van vier provinciale conferenties.

1.1 INLEIDING

Het opzetten van lokale en bovenlokale strategische leesbevorderingsnetwerken is de kern van Kunst van Lezen om de programmaonderdelen *BoekStart* en de *Bibliotheek op school* te verankeren in beleid van basisbibliotheken en de met hen samenwerkende partners binnen lokale overheden, kinderopvanginstellingen en onderwijsinstellingen. In 2012 is de *Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken* opgezet om deze verankering te bewerkstelligen. Het doel is om Bibliotheken te ondersteunen bij de strategische en bedrijfsmatige omslag die nodig is om een groter en toekomstbestendig bereik te realiseren van het educatieve programma in het algemeen en *BoekStart in de kinderopvang* en de *Bibliotheek op school* in het bijzonder. Daarbij is de focus niet beperkt tot het vroeg- en voorschoolse en primair onderwijs; ook het voorgezet onderwijs komt aan de orde (in het bijzonder het vmbo). Via de conferenties wordt ingezet op het versterken en verrijken van de relaties met belanghebbenden (kinderopvang, onderwijs, gemeente).

1.2 CAMPAGNE STRATEGISCHE LEESBEVORDERINGSNETWERKEN

De *Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken* is in 2013 uitgevoerd door een speciaal gevormd team van drie mensen met veel ervaring en expertise op het terrein van organisatievraagstukken en HRM-beleid. De leiding is in handen van een organisatieadviseur die zijn sporen in de Bibliotheeksector verdiend heeft. In nauwe samenwerking met de programmacoördinator van Kunst van Lezen is een campagne gestart die vooral in 2012 en 2013 zijn beslag heeft gekregen maar die in 2014 verder doorloopt. De campagne bestaat uit een workshoptraject waaraan drie tot soms wel acht Bibliotheken tegelijkertijd deelnemen en een conferentie op provinciaal niveau. Kunst van Lezen heeft ingesteld dat de pso die actief is binnen het werkgebied de conferentie organiseert en aanwezig is tijdens de workshops.

Met de campagne worden de volgende doelen bereikt:

- Het versnellen en verdiepen van de implementatie van de programma's de Bibliotheek *op school* en *BoekStart in de kinderopvang*.
- Het versterken en verrijken van de relaties met educatief belanghebbenden (kinderopvang, onderwijs, gemeente).
- Het versterken van het maatschappelijk draagvlak voor de Bibliotheek.

Wetenschappelijk onderzoek (door de Universiteit van Leiden voor zowel *BoekStart* als de Bibliotheek *op school*) en zelf geïnitieerd onderzoek zoals de Monitor de Bibliotheek *op school* vormen het fundament. Aangevuld met onderzoek (vaststellen en verzamelen kengetallen) door basisbibliotheken levert de campagne resultaten op die de samenwerkingspartners overtuigen van de gekozen aanpak. De basisbibliotheek, in het bijzonder de directeur en het MT, voert het leesbevorderingsnetwerk aan. De Bibliotheekdirecteuren zijn verplicht aan de workshops mee te doen. De workshops worden afgesloten met een regionale conferentie waarbij Bibliotheekdirecteuren stakeholders vanuit de lokale overheid, onderwijs en kinderopvang uitnodigen. Tijdens de conferentie wordt aandacht besteed aan landelijke zaken zoals de inrichting van het programma en een analyse van resultaten uit de Monitor de Bibliotheek *op school*. Verder is kennisoverdracht vanuit de Bibliotheken die hebben meegedaan aan de workshops belangrijk, zodat andere Bibliotheken, gemeenten, kinderopvanginstellingen en scholen ook kennis kunnen nemen van de bereikte structurele meetbare resultaten. Op deze wijze wordt de toegevoegde (maatschappelijke) waarde van de Bibliotheek op het terrein van taalondersteuning duidelijk zichtbaar voor gemeente, onderwijs, kinderopvang en Centra voor Jeugd & Gezin.

Evaluatie positief

Niet alleen uit het grote aantal aanmeldingen, maar ook uit de evaluatie na afloop blijkt dat de *Campagne strategische netwerken* in een behoefte voorziet. De gekozen methodiek wordt als nuttig ervaren.

Van de deelnemers (met name directeuren, managers en educatiespecialisten) vindt 95% dat de workshops bijdragen aan het inzicht in de opgave waarvoor de Bibliotheek staat en ruim 70% van de deelnemers is van mening dat de workshopserie daadwerkelijk zorgt voor een versnelling van het veranderproces. Ongeveer 80% verwacht dat zijn of haar Bibliotheek in de komende jaren een substantieel groter bereik zal realiseren bij de doelgroep 0-4 jaar en dat geldt voor bijna 90% waar het gaat om de doelgroep 4-12 jaar. 25% verwacht dat ook het bereik bij de doelgroep 12-18 jaar zal groeien. Tot slot kan worden gemeld dat de begeleiding vanuit Stichting Lezen en Sectorinstituut Openbare Bibliotheken door 100% van de geënquêteerden als professioneel wordt gekwalificeerd.

Conferenties

De verbinding tussen de Bibliotheek, primair onderwijs en kinderopvang staat centraal tijdens de afsluitende conferenties in het kader van de *Campagne strategische leesbevorderingsnetwerken*. De beoogde aanwezige mensen zijn wethouders, gemeenteambtenaren, provincieambtenaren, schoolbesturen, directies van kinderopvang en primair onderwijs en bovenschoolse besturen. Deze zogenaamde stakeholders worden

door de Bibliotheekdirecteuren gevraagd bij de conferentie aanwezig te zijn. De conferenties gaan niet zozeer inhoudelijk over hoe de programma's in elkaar zitten, maar zijn vooral strategisch van aard. Doel is de verbinding vanuit de Bibliotheek met gemeenten op een optimale wijze in nauwe samenwerking te versterken en voorlezen en vrij lezen in structureel beleid te verankeren teneinde taalachterstanden en laaggeletterdheid te voorkomen of te verminderen.

2 | BoekStart

Gerealiseerd in 2013

- 14 nieuwe basisbibliotheken zijn in 2013 gestart met *BoekStart voor baby's*. Nog eens 11 basisbibliotheken hebben nieuwe vestigingen aangesloten. In totaal zijn 75 nieuwe vestigingen geopend. In totaal doen 158 (99%) basisbibliotheken met 805 vestigingen mee (99%).
- 16 nieuwe basisbibliotheken zijn gestart met *BoekStart in de kinderopvang* in 2013. 22 basisbibliotheken die al gestart waren hebben nieuwe locaties geopend met geld van Kunst van Lezen. In totaal zijn 142 kinderdagverblijven/peuterspeelzalen begonnen in 2013. In totaal doen 76 basisbibliotheken (47%) mee met 600 kinderopvanglocaties (circa 15%).
- Zeven congressen/beurzen zijn bezocht.
- Zes keer de *BoekStartkaravaan*.
- BoekStart *Babyboekje van het Jaar*.
- Kraamzorg is actief betrokken bij *BoekStart*.
- Jaarpeiling *BoekStart* maart 2014.
- Wijziging logo in 2014.

2.1 UITROL BOEKSTART VOOR BABY'S IN 2013

Eind 2013 doen vrijwel alle basisbibliotheken in Nederland aan *BoekStart* mee. Vijf jaar geleden (eind januari 2009) werden in zes Brabantse Bibliotheken de eerste babyleden ingeschreven via het BoekStartprogramma. In 2013 werden ruim 50.000 Nederlandse baby's dankzij *BoekStart* lid van de Bibliotheek. Van de 160 basisbibliotheken doen er 158 mee (een stijging van 8% ten opzichte van eind 2012). 805 van de 810 (zie voetnoot 1) vestigingen doen mee, een stijging van eveneens 8% ten opzichte van 2012.

Eind 2013 is er een participatiegraad van 99%. In nauwe samenwerking met de gemeente (die verstuurt namens de burgemeester of wethouder een brief met een waardebon naar ouders van pasgeborenen) en c/jg (consultatiebureau) worden ouders gemotiveerd om te gaan voorlezen aan hun baby als deze rond de vier maanden oud is. Hiermee blijft *BoekStart* de letterlijke start van de doorgaande leeslijn. Binnen de Bibliotheek is een BoekStarhoek ingericht waar baby's veilig terecht kunnen. Het Bibliotheekpersoneel is speciaal getraind door mensen van de Pso's die een train-de-traineropleiding hebben gevolgd.

¹ Bron: <http://www.sioob.nl/bibliotheekmonitor/trends-bibliotheken/organisaties-en-vestigingen/spreiding-bibliotheken-over-het-land/item28>

2.2 UITROL BOEKSTART IN DE KINDEROPVANG IN 2013

BoekStart in de kinderopvang is in 2010/2011 gestart als uitbreiding van *BoekStart* voor *baby's*, met als doelstelling: kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar, hun ouders en pedagogisch medewerkers via de kinderopvang intensief met boeken en het (voor-) lezen daarvan in aanraking te brengen en hen te binden aan de Bibliotheek. Onder kinderopvang verstaan we kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en voorscholen.

BoekStart in de kinderopvang is in 2013 verder uitgerold. Ten opzichte van 2012 is het aantal deelnemende basisbibliotheken gestegen van 60 (37%) naar 76 (48%) van de 160 basisbibliotheken. Zij werden ondersteund door 15 PSO's/G4. De PSO's faciliteerden 600 kinderdagverblijven en peuterspeelzalen (circa 15% van het totaal). Dit waren er 300 eind 2012. De nadruk ligt op deskundigheidsbevordering richting bibliothecarissen, maar vooral richting pedagogisch medewerkers die tot voorleescoördinator worden opgeleid. Verder zijn speerpunten van de aanpak een aantrekkelijke leesomgeving en strategische betrokkenheid directie/MT van kinderopvanginstellingen om het borgingsproces te versnellen.

Positief is dat steeds meer gemeenten op basis van het succes van enkele proeflocaties overgaan tot het zelf financieren van *BoekStart* op andere peuterspeelzalen/kinderdagverblijven in de gemeenten. Dit doen zij veelal vanuit vve-beleid of preventie laaggeletterdheid.

2.3 PROMOTIE BOEKSTART

In 2014 is het populaire rode BoekStartkoffertje vervangen door een oranje variant met een vernieuwd logo. Met deze huisstijlvernieuwing sluit Kunst van Lezen aan op de landelijke huisstijl voor Bibliotheken, die een aantal jaar geleden is ontwikkeld door de vob. Het koffertje met twee boekjes (waarvan een met een cd met versjes) en een folder met voorleestips was ook in 2013 een succes bij de Bibliotheek, ouders en baby's. Er zijn in 2013 ruim 49.000 koffertjes verstuurd naar Bibliotheken.

BoekStartkaravaan

Om vijf jaar *BoekStart* te vieren (het programma is in 2008 ontwikkeld) met ouders en kinderen, kinderopvang, Bibliotheken, wethouders en andere stakeholders uit de gemeenten is de *BoekStartkaravaan* vertrokken in mei 2013. Deze is op zes plaatsen gestopt:

- 22 mei in Nijkerk
- 12 juni in Hellevoetsluis
- 26 juni in Utrecht
- 11 september in Almere
- 18 september in Hoogezand
- 2 oktober in Helmond

Iedere keer was het een feestje met optredens van artiesten en workshops van deskundigen. Kinderen werden door burgemeesters en wethouders voorgelezen. Betrokken Bibliotheken waren blij met de publiciteit en de grote opkomst van ouders en kinderen.

BoekStart Babyboek van het Jaar en een Voorleesrecord

In 2013 werd het eerste BoekStartbabyboekje van het jaar uitgekozen door een jury en het stemmende publiek: *nijntje en de wilde dieren* van Dick Bruna. Ruim 1.600 mensen hebben gestemd op een van de vijf genomineerde titels. Tijdens de *BoekStartkaravaan* in Utrecht op 26 juni las Ruben Nicolai (ambassadeur van het *Jaar van het Voorlezen*) het boekje voor aan 327 baby's en hun ouders in de Bibliotheek van Utrecht. Hiermee werd een wereldrecord voorlezen aan baby's gevestigd.

Congressen en beurzen

BoekStart is in 2013 actief in contact getreden met professionals en ouders van jonge kinderen via de volgende congressen en beurzen:

- feb: stand op Negenmaandenbeurs
- mei: jaarcongres Leve het jonge kind!
- okt: Heit & Mem Beurs Friesland
- nov: stand op Kinderopvang Live
- nov: stand op Kraamcafé
- nov stand op KIVI congres ism de Bibliotheek *op school*
- dec: jaarcongres JGZ

Het is naar aanleiding van reacties van publiek en professionals duidelijk te constateren dat *BoekStart* in 2013 echt een gevestigde naam is geworden. Bestuurders van instellingen en gemeenten raken steeds beter op de hoogte van het programma. Hierdoor wordt de naamsbekendheid verder vergroot en worden de laatste afwachende gemeenten over de streep getrokken. Het borgen van een dergelijk belangrijk programma voor de ontwikkeling van woordenschat en taalontwikkeling is door de grote naamsbekendheid eenvoudiger geworden. Bovendien is een toenemend aantal gemeenten bereid te toetsen of het programma (op onderdelen) in aanmerking komt voor ondersteuning vanuit de rijksmiddelen die per gemeente zijn vrijgemaakt voor het bestrijden van onderwijsachterstanden (voortvloeiend uit de Wet ok). Met name *BoekStart in de kinderopvang* kan profiteren van deze ondersteuningsmiddelen.

2.4 AANDACHT VOOR ONLINE COMMUNICATIEMIDDELEN

De inzet van online communicatiemiddelen voor *BoekStart* is gericht op twee soorten doelgroepen. Enerzijds op ouders en verzorgers (met een baby, dreumes of peuter) en anderzijds op professionals (in de Bibliotheek, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang).

De website boekstart.nl richt zich op het verschaffen van informatie aan de primaire doelgroep: ouders en verzorgers met hele jonge kinderen.

Daarnaast is er de website boekstartpro.nl, gericht op het verschaffen van informatie aan professionals die werkzaam zijn in de Bibliotheek, jeugdgezondheidszorg en kinderopvang. Op deze site is informatie te vinden over de inzet van *BoekStart* op professioneel niveau, zoals over ouderbetrokkenheid, onderzoek en scholing.

Om eenduidiger op websites van Bibliotheken over *BoekStart* te communiceren heeft

Kunst van Lezen Bibliotheek.nl opdracht gegeven om een drietal widgets voor *BoekStart* te ontwikkelen. Bibliotheken die met hun website zijn overgegaan naar de zogenaamde (Website As A Service) WAAS-structuur, kunnen deze widgets kosteloos opnemen op hun site. Allereerst is er een widget gemaakt voor de campagne *BoekStart Babyboekje van het Jaar*. Verder zijn er widgets die verwijzen naar de homepage boekstart.nl en naar links naar verschillende subpagina's op boekstart.nl. Deze laatste twee widgets zijn in totaal door veertig Bibliotheken op hun site geplaatst. Dit komt neer op een dekking van circa 75% van de Bibliotheken die deelnemen aan de WAAS.

De inzet van sociale media (Twitter, Facebook, Youtube, Google Plus en LinkedIn) is gericht op het bereiken van interactie met zowel de primaire als met de professionele doelgroep. Beide websites – en dan met name de verschillende subpagina's – fungeren hierbij als landingspagina's. Daarnaast dient de inzet van sociale media ertoe om enthousiasme en kennis over voorlezen aan hele jonge kinderen te delen.

2.5 LANGJARIG WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Een vroege start met boeken

Vierjarig onderzoek naar de effecten van het leesbevorderingsprogramma *BoekStart* door promovenda H. v.d. Berg, onder begeleiding van prof. dr. A. Bus, Universiteit Leiden. Voor dit onderzoek heeft het ministerie van ocw in 2011 een aparte subsidie toegekend.

Vervolgonderzoek: De causale rol van *BoekStart* in vroege taal- en lees-ontwikkeling (2012-2014)

In aanvulling op het in 2013 afgeronde kwantitatieve onderzoekproject Een vroege start met boeken wordt dit onderzoek tevens uitgevoerd door H. v.d. Berg onder supervisie van prof. dr. A. Bus, Universiteit Leiden.

Meer informatie over beide onderzoeken staat in het jaarverslag van Stichting Lezen.

2.6 JAARPEILING BOEKSTART 2013

Duo Onderwijsonderzoek heeft in opdracht van Kunst van Lezen eind 2013 een enquête uitgevoerd onder Bibliotheekmedewerkers betrokken bij *BoekStart*. 115 van de 160 basisbibliotheken (72%) hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Hieronder staan de belangrijkste uitkomsten.

Resultaten jaarpeiling

Het bereik van *BoekStart* is in 2013 fors gestegen. Kreeg in 2011 61% van de ouders van pasgeboren baby's een uitnodiging om een koffertje op te halen en hun kind lid te maken van de Bibliotheek, twee jaar later is dit gestegen naar 88%. Dat zou kunnen betekenen dat Bibliotheken beter samenwerken met de gemeente. De brieven worden voornamelijk verstuurd door gemeenten, een klein aantal Bibliotheekorganisaties deelt

de brieven uit via het consultatiebureau. Wat gelijk is aan 2011, is dat 40% van de ouders ingaat op de uitnodiging per brief, door daadwerkelijk een koffertje op te halen en hun kind lid te maken. Maar omdat er méér brieven zijn verstuurd, betekent dat per saldo dat het bereik ook hier gegroeid is. Kijkend naar het aantal geboren baby's in 2013 (circa 170.000) en de bestelde koffertjes hebben we berekend dat er circa 54.000 koffertjes zijn opgehaald in 2013.

Het bereik van *BoekStart* is gegroeid. Dat Bibliotheken meer brieven hebben verstuurd, resulteert in een groter aantal opgehaalde koffertjes en afgesloten jeugdlidmaatschappen. Ander goed nieuws is dat *BoekStart* bij 91% van de Bibliotheken onderdeel uitmaakt van het beleidsplan. Wel kan *BoekStart in de kinderopvang* bij meer Bibliotheken onderdeel worden van het beleid. Dit percentage ligt momenteel op 75%.

Negen van de tien Bibliotheken werken samen met de gemeente; hetzelfde aantal doet dit met het consultatiebureau. Nog altijd acht van de tien Bibliotheken werken samen met kinderdagverblijven, ruim zes met peuterspeelzalen. De samenwerking met het consultatiebureau ligt op hetzelfde niveau als in 2011.

Bibliotheken zijn steeds actiever bezig om ouders te betrekken bij *BoekStart*, 75% organiseert ouderbijeenkomsten: een stijging ten opzichte van de 62% in 2011. Het gemiddeld aantal ouderbijeenkomsten dat ze organiseren is eveneens licht gestegen, van 3,34 naar 3,67 per jaar. Daarnaast betreft 71% de ouders actief tijdens *De Nationale Voorleesdagen*.

Ondanks het hoge bereik valt op dat slechts 42% van de Bibliotheken structureel tijd vrijmaakt voor *BoekStart*. Het gaat om gemiddeld 0,4 fte. Als meer Bibliotheken tijd en menskracht zouden vrijmaken, zou het bereik waarschijnlijk verder kunnen stijgen. Daarnaast is *BoekStart* weliswaar opgenomen in het beleid van de Bibliotheek, maar veel minder in het beleid van de organisaties waarmee zij samenwerkt, zoals de gemeente, het kinderdagverblijf, de peuterspeelzaal en het consultatiebureau. Ook hier kunnen nog slagen gemaakt worden, met name binnen de strategische leesbevorderingsnetwerken.

Jaartal	Aandeel aangeschreven ouders	Bereik in % van het aantal verstuurd brieven	Aantal opgehaalde koffertjes	Ouderbijeenkomsten door Bibliotheken
2011	61%	40%	40.000	62%
2013	88%	40%	50.000	75%

3 | De Bibliotheek op school primair en voortgezet onderwijs

Gerealiseerd in 2013

- Coördinatie en aansturing wordt door Kunst van Lezen georganiseerd.
- Opzet landelijke uitvoeringsorganisatie door Samenwerkende PSO's Nederland (SPN) voor PO.
- Uitrol landelijke aanpak de Bibliotheek op school PO (tien bouwstenen).
- Monitor de Bibliotheek op school PO is verder doorontwikkeld, brochure met resultaten is verschenen.
- De Bibliotheek op school vo is met zes pilots van start gegaan.

3.1 JAARPEILING EN INVENTARISATIE DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Eind 2013 zijn zowel een inventarisatie als een jaarpeiling uitgevoerd. Uit de inventarisatie blijkt dat eind 2013 108 (68%) van de 160 basisbibliotheken meededen met de Bibliotheek op school (dBos) primair onderwijs (PO) op tenminste een basisschool in het werkgebied. Deze 108 basisbibliotheken hebben inmiddels 1.706 scholen gefaciliteerd met een of meer bouwstenen van de aanpak. Dat is 24,6% van het aantal scholen in Nederland (6.930). Pakweg een derde van deze scholen zit in de startfase, nog eens 30% heeft dBos recent geïmplementeerd. Tegen de 40% is al langere tijd operationeel.

Resultaten jaarpeiling

Voor de tweede keer is een landelijke peiling uitgevoerd naar de samenwerking tussen Bibliotheken en het primair onderwijs. Het onderzoek richt zich op leesbevordering en mediawijsheid en kijkt naar de vormen en intensiteit van samenwerking. Daarnaast wordt gekeken naar het soort producten en diensten dat Bibliotheken hierbij inzetten, zowel binnen als buiten de context van het landelijke programma de Bibliotheek op school. Het onderzoek werd in opdracht van SIOB uitgevoerd door Duo Onderwijsonderzoek. Net als in 2012 werd er met 70% een hoge respons bereikt.

Bereik

De resultaten uit het onderzoek laten zien dat alle Bibliotheken die deelnamen aan de peiling samenwerken met het primair onderwijs op het gebied van leesbevordering. 85% deed dit ook op het gebied van mediawijsheid. Het percentage basisscholen dat door Bibliotheken met de dienstverlening bereikt wordt is hoog: 70% als het gaat om leesbevordering en 30% met dienstverlening rondom mediawijsheid. Een groot deel van deze dienstverlening wordt door Bibliotheken aangeboden onder de noemer de Bibliotheek op school: 63% bij leesbevordering en 36% bij mediawijsheid.

Alle Bibliotheken geven aan op één of meer deelgebieden samen te werken met basisscholen in hun werkgebied. De drie gebieden waarop samenwerking tussen Bibliotheken en basisscholen het meest plaatsvindt, zijn 'Activiteiten', 'Collectie' en 'Expertise'. Op elk van deze deelgebieden lijkt de mate van samenwerking iets te zijn gestegen ten opzichte van 2012. Van een sterke toename was zelfs sprake op de gebieden 'Leesplan', 'De Monitor de Bibliotheek op school', 'Logistiek' en 'Beleid'. Het is aannemelijk dat deze toename (deels) kan worden toegeschreven aan een toenemende belangstelling voor respectievelijk deelname van Bibliotheken aan het programma de Bibliotheek op school.

Op het onderdeel 'Expertise' speelt de leesconsulent een cruciale rol. De leesconsulent is een werknemer van de Bibliotheek die namens de Bibliotheek met de basisscholen contacten onderhoudt. Bij het merendeel van de Bibliotheken (81%) zijn één of meer leesconsulenten aanwezig. Globaal is er één leesconsulent per veertien basisscholen beschikbaar. Maar niet alle leesconsulenten bezoeken de basisscholen waarmee de Bibliotheek samenwerkt: bij een zesde van de Bibliotheken bezoekt de leesconsulent geen scholen. Ook is de bezoekduur vaak kort. Van de leesconsulenten die wel basisscholen bezoeken ligt de bezoekduur globaal tussen de een en drie uur per week.

3.2 ACHTERGROND DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL PO

Expertise, enthousiasme en een goed uitgebalanceerde, aantrekkelijk gepresenteerde collectie die aansluit bij de schoolpopulatie zijn kritische succesfactoren binnen de aanpak om kinderen meer boeken met plezier te laten lezen. In 2009 is Kunst van Lezen gestart met de Bibliotheek op de Basisschool. Dit initiatief heeft veel betekend voor de versterking van de relatie tussen de Bibliotheek en het onderwijs. Begin 2013 is de aanpak, gebaseerd op tien samenhangende bouwstenen, met succes gelanceerd op de tweejaarlijkse NOT. Inhoudelijke informatie over de ontwikkeling in 2013 van de bouwstenen die met leesbevordering samenhangen staan in het jaarverslag van Stichting Lezen.

Vanaf maart 2013 valt de Bibliotheek op school PO onder Kunst van Lezen voor wat betreft coördinatie van de aanpak. Dit betekent dat SIOB en Stichting Lezen, in nauwe afstemming voor wat betreft digitale infrastructuur met BNL, verantwoordelijk zijn voor regie, doorontwikkeling en strategie rond de Bibliotheek op school. De uitvoering en uitrol op provinciaal en landelijk niveau worden in samenwerking met een aantal coördinatoren vanuit de G4 en PSO's georganiseerd. In de loop van 2013 is besloten dat de Samenwerkende PSO's Nederland (SPN) een belangrijke rol krijgen in de uitvoering en uitrol. De afspraken voorzien erin dat Kunst van Lezen nog steeds verantwoordelijk is voor de inhoud van het programma, maar dat SPN mensen inzet om het programma zo goed mogelijk lokaal en regionaal uit te rollen. Ook hoort daar het organiseren van bijvoorbeeld trainingen en de monitor bij, alsmede de coördinatie van promotionele uitingen waarvoor Kunst van Lezen inhoudelijk bijdragen levert. De uitvoering door SPN krijgt in 2014 zijn definitieve beslag.

3.3 GEZAMENLIJKE STRATEGISCHE AANPAK

Bij de Bibliotheek *op school* wordt lokaal gezamenlijk aan een structurele meetbare aanpak gewerkt binnen een netwerk op verschillende niveaus (strategisch, beleidsmatig en uitvoerend). De Bibliotheek *op school* vergroot het plezier in lezen en verbetert daardoor spelenderwijs de taal- en leesvaardigheden van kinderen. Daarnaast is mediawijsheid een speerpunt. Binnen dit thema wordt de nadruk gelegd op informatievaardigheden onder de noemer; ‘bronnen zoeken, bronnen duiden’. Op deze manier ligt mediawijsheid in het verlengde van leesbevordering en is er voor met name leesconsulenten een duidelijke verbinding te leggen binnen hun ondersteunende werk vanuit de Bibliotheek. Omdat Kunst van Lezen zich vooral richt op leesbevordering worden financiën voor het doorontwikkelen van informatievaardigheden voorzien uit SIOB-middelen. De verantwoordelijkheid voor informatievaardigheden ligt ook bij de adviseur van SIOB op dit terrein.

Naast de lokale laag spelen de landelijke en provinciale/regionale spelers een belangrijke rol binnen het borgingsproces. Ook op deze niveaus wordt strategisch samengewerkt met overheden en partners om de Bibliotheek *op school* breed in te zetten de komende jaren. In samenwerking met Bibliotheek.nl wordt gezorgd voor een degelijke digitale infrastructuur (portal de Bibliotheek *op school*).

In 2013 bood de website debibliotheekopschool.nl (met ingangen voor de Bibliotheek, het onderwijs en de gemeente) veel informatie over de tien bouwstenen. Deze bouwstenen bevatten instrumenten, producten, diensten en opleidingen (zie jaarverslag Stichting Lezen) waarmee de Bibliotheek, school/schoolbestuur en gemeente samen op lokaal niveau invulling kunnen geven aan de gezamenlijke visie op de twee thema's Lezen en Mediawijsheid.

3.4 DE MONITOR DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

De Monitor de Bibliotheek *op school* die leesmotivatie en leesgedrag op een school in kaart brengt, is eind 2012/begin 2013 elektronisch ingevuld op ruim 300 scholen door circa 30.000 leerlingen, 3.300 leerkrachten en 300 leesconsulenten. Begin februari 2014 is het onderzoek 2013/2014 afgerond. Deze laatste meting is door bijna 70.000 leerlingen, 7.000 leerkrachten en 700 leesconsulenten ingevuld.

Wie veel leest, is beter in taal, zo blijkt keer op keer uit onderzoek. Voor Nederlandse basisschoolleerlingen is al eerder aangetoond dat leerlingen die veel lezen bij voorkeur op een hoog niveau, hoger scoren op de Cito-toetsen voor taal, wiskunde en studievaardigheden. Daarom is leesbevordering naast taalonderwijs een belangrijk onderwerp voor taalbeleid op scholen, in Bibliotheken en gemeenten. De Monitor de Bibliotheek *op school* is een meetinstrument van de Bibliotheek om deze uitgangspunten te staven. De monitor meet jaarlijks het leesgedrag van leerlingen, het leesbevorderend gedrag van leerkrachten en het leesbevorderingsbeleid van scholen. Kunst van Lezen gaat uit van vooral een praktische inzet van de monitor. Het moet een bruikbaar instrument zijn dat een vaste plek krijgt in de beleidscyclus van Bibliotheken (en basis-

scholen). Zo kan het een scharnierpunt vormen voor verdere professionalisering van leesbevordering binnen deze vorm van ketensamenwerking. Het instrument is en blijft in onze ogen primair van waarde in de setting van een gesprek tussen uitvoerende professionals van de Bibliotheek en de school. De gesprekken laten zien dat het belangrijk is om de monitor op de juiste manier te presenteren en het verschil tussen een ondersteunend bedrijfsvoeringsinstrument en wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van beleid duidelijk aan te geven.

In 2013 is de brochure *Lezen meten, een basis voor beleid* verschenen. Hierin staat een analyse van de data van de monitor 2012/2013. Op basis van de monitorgegevens wordt beschreven hoe scholen, Bibliotheken en gemeenten informatie uit de monitor kunnen gebruiken voor hun leesbevorderingsbeleid. Uit de analyse blijkt bijvoorbeeld dat jongens achterblijven bij meisjes op het gebied van lezen. Zo zijn er twee keer zoveel jongens als meisjes in het basisonderwijs die aangeven lezen niet leuk te vinden. Jongens lezen thuis minder en vinden ook het lezen op school minder leuk. Bovendien komen ze minder vaak in de Bibliotheek. Dit zijn belangrijke gegevens, want lezen is belangrijk voor de taalontwikkeling. Het leesgedrag van jongens verklaart dan ook mogelijk dat zij over het algemeen minder goed presteren in taal dan meisjes.

De brochure laat zien dat jongens daarbij speciaal aandacht nodig hebben, te meer omdat hun leesvoorkeuren soms opvallend verschillen van die van meisjes. Bibliotheken en scholen kunnen op basis van deze resultaten afspraken maken over een aanpak die erop gericht is om meer jongens aan het lezen te krijgen.

Uit de analyse zijn drie potentieel succesvolle profielen gedestilleerd die met enige gerichte inspanning te realiseren zijn:

- De enthousiaste lezer.
- De leesbevorderende leerkracht.
- De betrokken ouder.

Als deze haalbare profielen als doel gehanteerd worden zal het leesniveau en daarmee de leesprestaties op scholen aantoonbaar toenemen. De monitor bewijst daarmee de waarde van de actieve Bibliotheek voor het onderwijs die de Bibliotheek *op school* omarmt.

3.5 WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK IN DEN BOSCH EN GOUDA

Onderzoek naar effecten van de Bibliotheek *op school* in Den Bosch

In opdracht van Kunst van Lezen voert promovendus T. Nielen onder supervisie van prof. dr. A. Bus onderzoek uit naar de effecten van de Bibliotheek *op school*. Het onderzoek concentreert zich op Den Bosch waar de Bibliotheek *op school* onder de naam Schoolbieb op alle 50 basisscholen wordt ingevoerd.

Onderzoek in wijk Oosterwijs in Gouda

Stichting Lezen heeft in 2011 een financiële bijdrage gegeven voor het opstarten van het onderzoek naar de effectiviteit van de integratie van Bibliotheekvoorzieningen in

het basisonderwijs ter bestrijding van taalbeheersings- en leesvaardigheidsachterstanden in een multiculturele setting.

Meer informatie staat in het jaarverslag van Stichting Lezen.

3.6 DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL VO

De Bibliotheek *op school* vo biedt Bibliotheken een strategische aanpak voor structurele samenwerking met het voortgezet onderwijs. De focus ligt in het schooljaar 2013/2014 op het vmbo. De pijlers zijn collectie, lezen en mediawijsheid. De externe projectleider werkt nauw samen met de projectleider vmbo van Stichting Lezen. Verder is een bredere expertgroep actief die een aanpak nastreeft, waarbij bestaande leesbevorderingsprojecten (zoals *Lezen voor de Lijst*, *Read2Me!* en *De Weddenschap*) en Bibliotheekprojecten (zoals *Leeskr8!* en *Biebsearch*) voor het voortgezet onderwijs geïntegreerd worden. Aangezien vmbo-scholen het minst blijken te beschikken over een schoolbibliotheek/mediatheek, is besloten de Bibliotheek *op school* vo te starten binnen het vmbo zonder mediatheek. De Bibliotheek kan daar de grootste toegevoegde waarde leveren aan het onderwijs en de leesstimulering van leerlingen. In navolging van de uitvoering door SPN bij het primair onderwijs zijn de eerste gesprekken gevoerd om op termijn ook dBos vo door SPN uit te laten voeren.

Ook bij de Bibliotheek *op school* vo is de aanpak gebaseerd op het bereiken van de strategische laag, zodat de kans het grootste is dat de aanpak geborgd wordt in beleid van gemeente, onderwijs en de Bibliotheek. Uiteraard bouwt de Bibliotheek *op school* vo voort op de ontwikkelde bouwstenen binnen het PO. Zo wordt de Monitor de Bibliotheek *op school* doorontwikkeld voor het vmbo. Om meer bekendheid te geven aan het feit dat vrij lezen een positief effect heeft op het taalniveau, is de brochure *Meer lezen beter in taal – vmbo* verschenen. Hierin wordt op basis van (internationaal) onderzoek beschreven waarom voorlezen en vrij lezen van belang zijn binnen het vmbo en hoe voorlezen en vrij lezen ertoe bijdragen een beter taalniveau te bereiken. Dit in navolging van de veelgebruikte brochures *Meer voorlezen, beter in taal* die ingaat op de positieve effecten van voorlezen voor de leeftijdscategorie 0-4 jaar en *Meer lezen, beter in taal* die ingaat op onderzoek dat aantoont dat vrij lezen voor de leeftijdscategorie 4-12 jaar belangrijk is voor verbetering van het taalniveau.

In de eerste helft van 2013 is gewerkt aan het verbreden van de beschikbare informatie over lezen en mediawijsheid voor het voortgezet onderwijs. In dit kader zijn naast de eerder genoemde brochure nog twee brochures verschenen:

- De Bibliotheek *op school* in het vmbo. Samen werken aan lezen en leren.
- Beter leren door informatievaardigheden. Informatievaardigheden als basisvaardigheid in het vmbo.

Ook zijn praktijkbeschrijvingen gemaakt van goede voorbeelden van samenwerking tussen de Bibliotheek en het vmbo. Deze beschrijvingen zijn als bron gebruikt voor de brochure *De Bibliotheek op school in het vmbo*. In de tweede helft van 2013 zijn zes

pilots voor de Bibliotheek *op school* ontwikkeld en gestart. De eerste pilot is Opleiding Onderwijsspecialist vo. Deze hbo-module is in januari 2014 van start gegaan.

Andere pilots

De andere pilots zijn gericht op samenwerking tussen de Bibliotheek en een achttal vmbo-scholen op het terrein van lezen en informatievaardigheden. De ervaringen van de pilots worden gebruikt voor de invulling van de bouwstenen en de toolkit van de Bibliotheek *op school* vo. Iedere pilot meet de resultaten met behulp van de monitor die vertaald is naar een versie voor het vmbo. In de loop van 2014 worden de eerste resultaten van de pilots verwacht.

Communicatie

Op de website kunstvanlezen.nl en in de nieuwsbrieven van Kunst van Lezen zijn berichten geplaatst over de Bibliotheek *op school* vo. Ook wordt met regelmaat getwitterd over dBos vo. Eind 2013 is de bestaande website debibliotheekopschool.nl uitgebreid met een onderdeel voor het voortgezet onderwijs, gericht op informatie voor Bibliotheken. Deze activiteit is in samenwerking met Bibliotheek.nl uitgevoerd. Het primaire doel is informeren van Bibliotheken die willen gaan samenwerken met het voortgezet onderwijs.

Lezen voor de lijst

Voor Stichting Lezen, SIOB en BNL is Lezen voor de Lijst (LvdL) een belangrijke site met goede content om in contact te komen met het voortgezet onderwijs. In 2013 zijn eerste stappen gezet om Lezen voor de Lijst onderdeel te laten worden van de landelijke infrastructuur die BNL ontwikkelt. In 2014 moet dit zijn beslag krijgen.

3.7 CANON ALS ONDERDEEL DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

Gerealiseerd in 2013

- 100 extra jeugdtitels zijn toegevoegd aan de vensters die via entoen.nu ontsloten worden op leesplein.nl en jongerenliteratuurplein.nl.
- 1.000 titels 15+ zijn geselecteerd en toegevoegd aan de vensters die via entoen.nu ontsloten worden op literatuurplein.nl.
- *Pabo Voorleeswedstrijd* georganiseerd op 30 pabo's, de finale was in Utrecht.
- *Read2Me!* georganiseerd binnen 340 brugklassen uit acht provincies, de finale was in Amsterdam.

Inleiding

De *Canon* is geen apart programmaonderdeel meer van Kunst van Lezen, maar valt vanaf 2012 onder de pijler collectie van de Bibliotheek *op school*. Kunst van Lezen heeft de vijftig benoemde canonvensters vanuit een literair perspectief toegankelijk gemaakt voor het onderwijs. Door middel van het koppelen van relevante (jeugd)boeken aan de vijftig vensters komt de geschiedenis pas echt tot leven voor leerlingen. Leerkrachten kunnen boeken uitstekend gebruiken in hun lessen. Het beschikbare geld

wordt zoveel mogelijk besteed aan ondersteuning van leesbevorderende activiteiten zoals voorleeswedstrijden op basis van de jeugdboekencollectie behorend bij de *Canon*.

Titels jeugdboeken entoen.nu gekoppeld aan websites BNL

De cultuurhistorische canon wordt ontsloten via de website entoen.nu. Op deze website staan dankzij Kunst van Lezen ruim 500 jeugdboekentitels die de vensters verdiepen. Deze jeugdboekentitels zijn gekoppeld aan leesplein.nl, de website van Bibliotheken (onderdeel van BNL) over boeken en lezen voor kinderen en jongeren. Ook zijn in 2012 drie zogenaamde young adult-titels binnen het domein van de *Canon* gekoppeld aan de site jongerenliteratuurplein.nl (onderdeel van BNL). Iedere titel wordt uitgebreid getoond met omslag en annotatie. Op deze manier weten kinderen en hun leerkrachten direct welke boeken (en auteurs) schuil gaan achter de genoemde titels.

Titels voor 15+ nu ook beschikbaar op entoen.nu via literatuurplein.nl

In 2012 is ontsluiting voltooid van titels voor een oudere doelgroep die aansluiten bij de vijftig vensters. De titels worden via de site entoen.nu geopend op literatuurplein.nl (onderdeel BNL). Er zijn momenteel circa 1.000 titels beschikbaar via entoen.nu. Daarnaast is er vanaf april 2013 een zogenaamde special beschikbaar via literatuurplein.nl waarbinnen per venster steeds een aantal romans, een aantal non-fictie titels en een aantal AV-materialen zijn ontsloten.

De Pabo Voorleeswedstrijd

Kunst van Lezen zorgt ervoor dat de jeugdboeken van de *Canon* bij het onderwijs beter onder de aandacht gebracht worden. Door middel van de *Pabo Voorleeswedstrijd* wordt voorlezen onder de aandacht gebracht. Van aankomende leerkrachten wordt verwacht dat zij kennis opdoen van kinder- en jeugdliteratuur en leren hoe ze moeten voorlezen. Met deze wedstrijd willen de betrokken organisaties pabostudenten enthousiasmeren voor kinder- en jeugdboeken, zodat zij dit op hun (stage)school kunnen overbrengen aan hun leerlingen. In 2013 deden 33 van de 48 pabo's mee aan de wedstrijd. Na provinciale voorrondes gingen 10 studenten door naar de finale in mei 2013. Deze werd gewonnen door Nathalie Plantinga die aan HvA Kohnstammhuis te Amsterdam studeert. Zie pabovoorleeswedstrijd.nl.

Read2Me! voorleeswedstrijd voor de brugklas

Alle niveaus, van vmbo tot gymnasium, kunnen deelnemen aan deze voorleeswedstrijd die door pso Cubiss in samenwerking met Stichting Lezen landelijk wordt georganiseerd. Nu deze wedstrijd dankzij Kunst van Lezen een landelijke dimensie heeft gekregen, deden in 2011-2012 340 scholen uit acht provincies mee (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Zeeland, Flevoland, Noord-Brabant, Gelderland en Friesland). Uit de betrokken 8.500 leerlingen kwamen acht finalisten naar de finale in de OBA in Amsterdam. In de finale lazen zij voor uit boeken die geselecteerd zijn bij de vijftig canonvensters. Winnaar werd Jolijn Tuenter van het Almende College uit Silvolde. Bo Baars van het Insula College uit Dordrecht werd uitgeroepen tot publiekswinnaar. De website: read2mevoorleeswedstrijd.nl is opgeleverd.

kunst van lezen

OPENBARE BIBLIOTHEKEN
EN STICHTING LEZEN

kunstvanlezen.nl